

شعری که نماد عزاداری محرم شد شعری که نماد عزاداری محرم شد

یک شعر است ولی تأثیری بیش از یک شعر در فرهنگ شیعی و عزاداری ماه محرم داشته است؛ «باز این چه شورش است که در خلق عالم است؟/ باز این چه نوحه و چه عزا و چه ماتم است؟»

یک شعر است ولی تأثیری بیش از یک شعر در فرهنگ شیعی و عزاداری ماه محرم داشته است؛ «باز این چه شورش است که در خلق عالم است؟/ باز این چه نوحه و چه عزا و چه ماتم است؟»

به گزارش ایسنا، حماسه عاشورا در طی قرن‌ها اثر بسزایی در شعر و ادبیات فارسی داشته است. در میان آثار خلق شده در این باره نیز مرثیه معروف محتشم کاشانی جایگاه منحصر به فردی دارد. «باز این چه شورش است که در خلق عالم است؟/ باز این چه نوحه و چه عزا و چه ماتم است؟» که خود از حماسه عاشورا نماد پذیرفته حالا سال‌ها است که به نماد عزاداری محرم تبدیل شده. عده‌ای بر این باورند که این سوگنامه اثری بیش از یک شعر داشته است.

محتشم باعث شد پادشاهان به شعرهای مذهبی روی آورند

کمال‌الدین علی محتشم کاشانی ملقب به «شمس الشعرا» در سال ۹۰۵ ه.ق در نراق کاشان متولد شد. او از شاعران مشهور قرن دهم هجری و بیشتر دوران زندگی اش را در کاشان ساکن بود. او هم دوره با شاه طهماسب صفوی و فرزندانش بوده. محتشم بزاز و شَعْرَبَاف بود و از پیروان مکتب وقوع در شعر محسوب می‌شود. او در نوجوانی و جوانی به مطالعه علوم دینی و ادبی پرداخت. از محتشم «دیوان شعر»، «جلالیه»، «نقل عشاق»، «ضروریات» و «معنّیات» به جا مانده است.

ترکیب بند «باز این چه شورش است» که نام محتشم را در تاریخ ماندگار کرده، از کتاب کلیات او است که در وزن «مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن» سروده شده است.

مشفق کاشانی درباره محتشم گفته است که پاکی، اعتقاد، استواری و محبت او به اهل بیت باعث شد که برخی پادشاهان صفوی از جمله شاه طهماسب به اشعار مذهبی روی آورند. او معتقد بود که ترکیب بند معروف این شاعر پرآوازه مرثیه سرای ایران در رثای حسین (ع) و شهدای کربلا در بین تشیع و به ویژه فارسی‌زبانان زبان زد شد و توجه بسیاری از شاعران را به خود جلب کرد.

در مقاله‌های مختلفی به بررسی مرثیه مشهور محتشم از زوایای گوناگون و نیز قیاس آن با شعر دیگر مرثیه سرایان پرداخته شده است. در مقاله «بررسی تطبیقی رثای امام حسین(ع) در شعر شریف رضی و محتشم کاشانی» که توسط محمودرضا توکلی محمدی و محسن قربانی حسناوردی نوشته و در نشریه ادبیات تطبیقی دانشگاه شهید باهنر منتشر شده، آمده است: سوگ نامه یا سوگ سروده که در زبان عربی از آن به مرثیه یاد می‌شود، در زمره انواع شعر غنایی قرار دارد. سوگ سروده آن گاه که رنگ و بوی دینی و مذهبی به خود گیرد، غالباً با عاطفه‌ای حقیقی همراه است. سوگ نامه‌های عاشورایی از ماندگارترین نمونه‌های مرثیه به شمار می‌آیند. شریف رضی و محتشم کاشانی، به عنوان دو شاعر معروف در مرثیه سرایی عاشورا، اشعار ماندگار و تأثیرگذاری را در این زمینه از خود بر جای گذاشته‌اند. در میان مرثیه‌های این دو شاعر مشهور، مضامین یکسان فراوانی به چشم می‌خورد.

در این مقاله عنوان شده است که شریف رضی و محتشم کاشانی از شاعران معروف ادب عربی و فارسی به شمار می‌روند که در مورد واقعه کربلا نیز اشعاری دارند. در مورد مرثیه‌های عاشورایی آن‌ها باید گفت که هر دو شاعر در این اشعار خود، به گونه‌ای بسیار زیبا به وقایع روز عاشورا و حوادث پس از آن پرداخته‌اند. از آن‌جا که هر دو شاعر از شاعران اهل بیت به شمار می‌آیند و در رثای ایشان اشعار فراوانی دارند، بررسی تطبیقی رثای این دو می‌تواند از بسیاری از مضامین مشترک مورد توجه دو شاعر که در دو زبان مختلف در رثای اهل بیت شعر سروده‌اند، پرده بردارد و زمینه را برای پرداختن به مضامین مشابه، برای پژوهشگران فراهم سازد.

بر اساس این پژوهش، محتشم به صورت اغراق آمیز، لحظه عبور کاروان اسرا از کنار پیکرهای مطهر شهدا را به نمایش می‌گذارد، در حالی که صدای ناله آن‌ها از همه جا به گوش می‌رسد و این صحنه حتی باعث گریه ملائکه شده است.

همچنین محتشم با تعبیر «شاه شهید ناشده مدفون» به بی غسل و کفن بودن بدن امام حسین(ع) اشاره و ایشان را به پادشاهی تشبیه می کند که غسل و کفن ندارد و هنوز دفن نشده و در واقع، در این عبارت از متناقض نمایی استفاده کرده است. (شاه و بی غسل و کفن بودن)

بر اساس پژوهش «بررسی تطبیقی رثای امام حسین(ع) در شعر شریف رضی و محتشم کاشانی»، محتشم با نوعی روحیه یاس و ناامیدی از گرفتن انتقام از قاتلان حسین، معتقد است که این انتقام فقط در روز قیامت و به وسیله اهل بیت فراهم می شود و با این انتقام است که عرش الهی به تلاطم درمی آید.

«آن انتقام گرفتاری به روز حشر/ با این عمل معامله دهر چون شدی

آل نبی چو دست تظلم برآوردند/ ارکان عرش را به تلاطم درآوردند

و

دست عتاب حق به درآید ز آستین/ چون اهل بیت دست در اهل ستم زنند»

گرچه مرثیه محتشم به یک واقعه خاص برمی گردد اما بسیاری معتقدند که این شعر در ظرف زمان نمی گنجد، شعری که عصر تازه ای را در سرایش مرثیه های مذهبی ایجاد کرد.